

Ремісник, який проживав у ній, виготовляв кістяні знаряддя праці - проколки.

Споруда-2. Залишки дуже зруйнованої напівземлянки виявлено в стінці яру на глибині 3,7 м під насипом дамби, що була побудована в середині 70-х років для затримання сточних вод з площі посаду. Розміри її збереженої частини становили 1,3X0,7 м при глибині 0,8 м. На дні житла виявлено куски каміння, можливо, від печі. Під розвалом печі розчищено черинь, який також був пошкоджений. Крім фрагментів кераміки, тут виявлено два ножі, глиняне пряслице, наконечник стріли, фрагментований бронзовий браслет, точильний кам'яний брусок.

Знайдені матеріали з культурного шару та двох напівземлянкових жител датуються X-XI ст.

До цікавих і рідкісних знахідок варто віднести два фрагменти глиняних кубиків з цифровими кружечками або так звані гральні кості. Вони були знайдені на поверхні орного ґрунту посаду городища. Один з кубиків мав розміри 3,5X3,5 см (рис. 11: 1). Ребра його сторін були злегка заокруглені, випал добрий. На його площинах видно майже симетричні невеликі ямки, діаметром 2 мм, що в сумі становили цифри 6, 4, 1. На пошкоджених сторонах залишилися ямки, що відповідають цифрам 1 та 2.

Інший з кубиків був дещо більших розмірів - 4,5X4,5 см (рис. 11: 2). Кути та ребра кубика заокруглені значно більше. Ямки на його сторонах менші, ніж у попередньому кубіку. Цифрові дані його площі становили 1, 3, 1 та 3.

Ряд кубиків, але кістяних, було виявлено свого часу при розкопках багатого поховання поблизу Золотих Воріт у Києві, в могильнику Чорна Могила біля Чернігова та більш віддаленому районі на півночі Швеції, які датуються X ст. Листвинські знахідки є поки що єдиними, які виготовлені з глини. Можливо, вони належать до найбільш ранніх за часом знахідок, що дасть змогу конкретніше наблизитись до теми ігрових забав у Київській Русі.

У Радзивилівському літописі під 983 р. в одній з мініатюр відображено князя Володимира з трьома гравцями, які кидають жереб за допомогою гральних костей, що підтверджує існування в цей період ігрових забав (рис. 11: 3).

В.А. Рудий

ДОСЛІДЖЕННЯ СЕЛИЩА VIII-IX ст БІЛЯ ПРИСІЛКА СТИНІ

З 1986 р. археологічна експедиція Львівського державного університету щороку проводить розкопки в південній і західній частинах Розточчя, в результаті чого виявлено і досліджено понад 50 поселень різного часу¹.

Особливий інтерес викликають селища кінця I тисячоліття н. е., які ще й на сьогодні лишаються недостатньо вивченими в Північному Прикарпатті. Дослідження цих селищ

¹Пелешишин М.А., Касюхнич В.В. Ранньослов'янські та давньоруські селища на Розточчі; Пелешишин М.А., Рудий В.А. Нові матеріали до історії населення Розточчя первісної епохи // З історії стародавності і середньовіччя. ЛДУ. Львів, 1992, вип. 27. С. 5-37.

розкриває етнокультурну історію у верхів'ях рік Шкло і Завадівка, розвиток східнослов'янського поселення, починаючи з рубежу VII-VIII ст. На знайдених селищах досліджено залишки житлових і ремісничих споруд, виявлено значний, головню керамічний, матеріал, який є основою для хронологічного розчленування селищ.

Найранішими є селища поблизу с. Черчик-1 (ур. Михайлів кут) та Черчик-2 (ур. Цапів луг)².

У 1995 р. проведено археологічні розкопки на багатошаровому поселенні біля присілка Стині (близько двох кілометрів на південь від м. Новояворівська), відкритого в 1993 р. Поселення розташоване на пологому південному схилі, оточеному з півночі долиною безіменної річки (що впадає в р. Шкло), а зі сходу улоговиною пересохлого струмка. На поверхні знайдено окремі вироби пізньобронзового часу, (крем'яні відщепи, невелику клиновидну сокиру та кулястий тягарець), кераміку початку I тис. н. е. (уламки сивої гончарної кераміки, виготовленої за провінціально-римською технологією). Виявлені речі свідчать, що місце заселяли в різні часи.

Розкоп площею 60 кв. м (10X6 м) було закладено у незначному природному пониженні, де під верхнім орним шаром суглинку залягав давній темний ґрунт, насичений дрібненькими вугликами та грудками глиняної обмазки. Тут досліджено залишки великого наземного житла, орієнтованого довшою стороною по лінії приблизно північ-південь (рис. 13: 1). Довжина житла становила 10,8 м, ширина - 3,5 м, долівка нерівна, вкопана в землю, мала вигляд трьох овальних ям, витягнутих в одну лінію і розділених між собою материковими останцями - своєрідними "коридорами" і порогами шириною близько 0,6 - 0,9 м.

Південно-західна яма мала злегка звужені до низу стінки та майже рівне дно. Розміри її становили 3X2,5 м, глибина - 0,8 м (1,1 м від сучасної поверхні).

Середня яма мала розміри 2,7X2,4 м, нерівне дно, глибиною 0,85 м. Третя яма - найбільша, діаметр її становив близько 3,5 м, стінки прямовисні, місцями звужені до низу, глибина від сучасної поверхні досягала 1,2 м.

Крім того, було виявлено кілька ям від стовпців. Діаметр кожної з них становив близько 0,3 м, глибина - 0,2 м від долівки. Одна з них знаходилась на краю західної стінки першої ями, одна - в середній ямі, ще одна - на переході до третьої ями.

Таким чином, житло мало стовпову конструкцію. Інші ями, ймовірно, були неглибокі і не простежуються.

Усі ями були заповнені чорною, змішаною з сажею землею. Залишки черіней, вогнищ чи простої конструкції невеликих печей простежувалися на відстанні 0,3 м від південно-західної стінки у вигляді плям випаленої материкової глини та грудок глиняної обмазки. Аналогічна картина спостерігалася біля західної стінки середньої ями. В південній ямі виявлена значна кількість кусків глиняної обмазки, в тому числі й великих. Усе це свідчить, що в житлі було кілька черіней для вогнищ і печей.

У споруді виявлені численні побутові залишки, в основному уламки близько 20 горщиків, куски залізного шлаку й криці, які знайдено на місці вогнищ. Приблизно

²Пелешишин М.А., Касюнич В.В. Ранньослов'янські та давньоруські селища... С. 6-8.

половина горщиків ліпні, виготовлені з домішкою шамоту й піску, стінки їх злегка опуклі, вінця чизькі, розхилені (рис. 14: 1, 5).

Інша частина горщиків виготовлена на простому гончарному крузі з глини з великою домішкою піску. Вони грубостінні, мають характерний косо зрізаний край вінця, прикрашені хвилястими і прямими заглибленими лініями (рис. 14: 2-4).

Друга яма від овалного житла виявлена в 50 м на північний захід від попереднього. Воно розміщене по лінії схід-захід і має довжину до 3 метрів, ширину 1,5 і глибину залягання до 0,9 метрів від сучасної поверхні (рис. 13: 2). У західній частині ями виявлено глиняну обмазку, вуглики та гончарну кераміку. Посуд (6 горщиків) виготовлений на примітивному гончарному крузі. Це - товстостінні горщики, в тісті яких було використано домішки крупнозернистого піску, жорстви і значно рідше шамоту (рис. 15). Колір червоний та коричневий, випал адебільшого нерівномірний. Посуд має злегка відігнуті і зрізані вінця, бічна частина деяких виробів орнаментована хвилястими лініями. Крім посуду, в житлі виявлено залізний ніж.

Зі сказаного випливає, що на Розточчі в останній чверті 1 тис. н. е. існували невеликі східнослов'янські селища. За особливостями житлового будівництва і складом побутових речей, зокрема глиняного посуду, селище біля присілка Стині близьке до раніше досліджених у Західному Побужжі (Пліснеську¹, Ріпневі², Деревлянах³). Характерною рисою селищ є те, що вони склалися з одного-двох жител (дворищ), їх заглиблена в землю долівка не мала чітко окресленої прямокутної форми, властивої для жител VI-VII ст., а також XI-XIII ст. Наявність ям від стовпів вказує на стовпову конструкцію. Кераміка датує поселення VIII-IX ст.

¹ Кучера М.П. Древній Пліснеськ // Археологічні пам'ятки УРСР. К., 1962. С. 46.

² Аулік В.В. Матеріальна культура населення Прикарпаття і Волині у VIII-IX ст. // Населення Прикарпаття і Волині за доби розкладу первіснообщинного ладу та в давньоруський час. К., 1976. С. 110-111.

³ Пелецишин Н.А. Разведки и раскопки во Львовской области // Археологические открытия 1979 г. М., 1980. С. 321.

Р.Я. Верест, В.В. Касюхнич

ДОСЛІДЖЕННЯ В ОКОЛИЦЯХ с. СТРАДУ

Останнім часом Розточчя привертає до себе пильну увагу дослідників стародавньої історії. Багатий історичними пам'ятками та літописними згадками край ще й сьогодні містить чимало невідомих сторінок минулого. У Галицько-Волинському літописі збереглися численні відомості про міста, замки, місця воєнних битв та різні політичні події XII-XIII ст. Але наявна інформація про деякі городища та місцевості часто дуже коротка, тому їх важко локалізувати відносно сучасних населених пунктів, зокрема таких, як Всеволоди, Верещин, Печера Домажирова. У літописі Печера Домажирова згадується у зв'язку з подіями в Галичі на початку 1242 року. Згадка про Печеру Домажирову цікава ще й